

**Ενότητα 1: Συγκρότηση της εκπαιδευτικής
πολιτικής της Ε.Ε.: Πολιτικές για την εκπαίδευση
και την επαγγελματική κατάρτιση**

Μαθησιακοί στόχοι

Μετά το τέλος της ενότητας, οι φοιτητές/τριες θα είναι σε θέση να:

- Αναγνωρίζουν το πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής.
- Αναλύουν και ερμηνεύουν τις κατευθύνσεις, τους προσανατολισμούς και τις κύριες στρατηγικές της Ε.Ε κατά την παραπάνω περίοδο.
- Αντιλαμβάνονται τη σημασία του Ευρωπαϊκού σχεδιασμού στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης.
- Χρησιμοποιούν με επάρκεια τα εννοιολογικά εργαλεία που συνοδεύουν τη λειτουργία και τη δυναμική του πεδίου της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης-κατάρτισης.

Εθνικό κράτος και διεθνές σύστημα

- Ο ρόλος του εθνικού κράτους στο διεθνές σύστημα αλλάζει δραματικά μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.
- Μέχρι τότε, τα εθνικά κράτη αναπτύσσουν αυτόνομα τις πολιτικές τους και ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την προώθηση των συμφερόντων τους.
- Το μέγεθος και η οικονομική και στρατιωτική ισχύς αποτελούν βαρύνοντες παράγοντες για τη δυνατότητα χάραξης αυτόνομης εθνικής

Η εκπαιδευτική πολιτική των εθνικών κρατών

- Παρά το γεγονός ότι η δυνατότητα διαμόρφωσης αυτόνομης πολιτικής εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από την ισχύ των εθνικών κρατών, η εκπαιδευτική πολιτική αποτελούσε «προνομιακό» πεδίο κρατικής πολιτικής.
- Η εγκαθίδρυση και επέκταση συστημάτων μαζικής εκπαίδευσης συνδέεται άμεσα με τη συγκρότηση της εθνικής αφήγησης και ταυτότητας των νεοσύστατων εθνικών κρατών.
- Συγχρόνως, τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ιδίως τα πανεπιστήμια, συμμετέχουν στη συγκρότηση της κοινωνικής ελίτ μέσω του επιλεκτικού τους χαρακτήρα και της στελέχωσης του κρατικού μηχανισμού και τη διαμόρφωση των κυρίαρχων αντιλήψεων.

Η ανάπτυξη περιφερειακών συσπειρώσεων

- Το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου σήμανε την αρχή του ψυχρού πολέμου και τη διαμόρφωση δύο συνασπισμών, του δυτικού και του ανατολικού .
- Μέσα στο πολιτικό πλαίσιο του διπολισμού αναδύονται διεθνείς οργανισμοί (ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, ΟΟΣΑ στο δυτικό μπλοκ και Σύμφωνο της Βαρσοβίας, ΚΟΜΕΚΟΝ, στο ανατολικό).
- Παράλληλα, στη Δυτική Ευρώπη αναπτύσσεται ήδη μια περιφερειακή συσπείρωση, ένας υπερεθνικός σχηματισμός κρατών, η Ε.Ο.Κ. (1957).
- Η ανάπτυξη περιφερειακών συσπειρώσεων διαφοροποίησε το ρόλο των εθνικών κρατών, χωρίς να μειώσει τη σημασία τους.

Ο ρόλος της Ε.Ο.Κ. στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής

- Μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις περιόδους ανάπτυξης της εκπαιδευτικής πολιτικής στην ΕΟΚ- Ευρωπαϊκή Ένωση:
- 1957-1976: η περίοδος της πολιτικής για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Το «παιχνίδι με τις λέξεις»: κατάρτιση και εκπαίδευση.
- 1976-1992 : Η εκπαιδευτική πολιτική αναπτύσσεται στη βάση πολιτικών αποφάσεων και προγραμμάτων.
- 1992-1999/2000: Η πολιτική επισημοποιείται στηριζόμενη στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (νομικό υπόβαθρο).
- Μετά το 2000: Η περίοδος των «διαδικασιών» και της δημιουργίας των «Ευρωπαϊκών Χώρων».

Περίοδος 1957 – 1976 (α)

- Περίοδος αποσπασματικής συνεργασίας.
- Έχει γίνει κατανοητό ότι είναι ανάγκη να διαμορφωθεί ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, όμως η εκπαίδευση δεν ήταν στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής πολιτικής.
- Στην ιδρυτική Συνθήκη της Ρώμης του 1957 δεν υπήρχε σχετική πρόβλεψη για την εκπαίδευση, στον βαθμό που:
 - η εκπαίδευση δεν αποτελούσε στόχο της ΕΟΚ.
 - τα ιδρυτικά κράτη-μέλη δεν επιθυμούσαν ένας υπερεθνικός οργανισμός να εμπλακεί με το σύστημα της εθνικής τους εκπαίδευσης.

Περίοδος 1957 – 1976 (β)

- Η εθνική εκπαίδευση θεωρείτο πυλώνας της κατασκευής του κράτους-έθνους, στο μέτρο που αφενός διέχεε την επίσημη εκδοχή της εθνικής ταυτότητας μέσω της κοινωνικοποίησης, αφετέρου κατένεμε τη νέα γενιά σε διαβαθμισμένες θέσεις εργασίας σε έναν εθνικό οικονομικό χώρο δραστηριότητας.
- Η διαμόρφωση εκπαιδευτικής πολιτικής στα πλαίσια της ΕΟΚ, προϋπόθετε την αντιμετώπιση νομικής φύσεως προβλημάτων που αφορούσαν στην αρμοδιότητά της να παρεμβαίνει στο χώρο της εκπαίδευσης.

Περίοδος 1957 – 1976 (γ)

- Στην ιδρυτική Συνθήκη της ΕΟΚ, ωστόσο, υπήρχε το άρθρο 128 που αφορούσε στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, όπου αναφέρεται ότι το «Συμβούλιο καθορίζει τις γενικές αρχές για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης».
- Η επαγγελματική κατάρτιση γινόταν συνήθως εκτός εκπαιδευτικού συστήματος και επιπλέον αφορούσε κατά τρόπο άμεσο στην επαγγελματική δραστηριότητα. Η επαγγελματική εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με την παραγωγή και την οικονομία.

Περίοδος 1957 – 1976

- Υπέρτερος στόχος της Κοινότητας ήταν η ενιαία αγορά εργασίας. Αναπτύσσεται η συζήτηση για το είδος της εξειδικευμένης εκπαίδευσης που χρειαζόταν υπό συνθήκες κοινωνικο-οικονομικών και τεχνολογικών αλλαγών, καθώς και η ανάγκη δια βίου εκπαίδευσης των ατόμων.
- Γίνεται για πρώτη φορά αποδεκτή η ανάγκη σχεδιασμού σε περιφερειακό επίπεδο μιας εκπαιδευτικής πολιτικής που θα εξυπηρετούσε και τις πολιτικές απασχόλησης.
- Θεσπίζονται γενικοί κανόνες για την «εφαρμογή κοινής πολιτικής στην επαγγελματική εκπαίδευση» (Απόφαση 62/266/ΕΟΚ), καθώς και
- Κανονισμός «για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζόμενων» (Κανονισμός 1612/1968).

Περίοδος 1976 - 1992

- Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση ανάγεται σε σημαντικό άξονα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Η περίοδος χαρακτηρίζεται από τη λήψη πολιτικών αποφάσεων που σχετίζονται με την κατάρτιση και την υλοποίηση σχετικών προγραμμάτων.
- Το 1976 οι Υπουργοί Παιδείας των έξι μελών υιοθέτησαν ένα Ψήφισμα του Συμβουλίου για την ανάπτυξη του 1^{ου} προγράμματος δράσης «για τη μετάβαση των νέων από το σχολείο στην ενεργό ζωή».
- Το ψήφισμα προσδιόρισε διάφορους χώρους για δράση και προσπάθησε να ορίσει τους ρόλους των κρατών μελών και της κοινότητας και άρα τη δέσμευσή τους να εργαστούν μαζί για την επίτευξη κοινών σκοπών.

Άξονες του 1^{ου} Προγράμματος Δράσης

Το 1^ο Πρόγραμμα Δράσης (στον τομέα της εκπαίδευσης) εκπονήθηκε και τέθηκε σε ισχύ το 1976. Προέβλεπε:

- Πολιτιστική και επαγγελματική κατάρτιση των πολιτών των κρατών μελών
- Βελτίωση των επαφών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων
- Συλλογή και συστηματοποίηση των στατιστικών δεδομένων
- Συνεργασία σε επίπεδο ανώτατης εκπαίδευσης
- Ενίσχυση της εκμάθησης ξένων γλωσσών
- Ανάπτυξη της ισότητας ευκαιριών.

Ωστόσο, δεν προσδιορίστηκαν συγκεκριμένα μέτρα για κάθε άξονα, ούτε και μέσα για την επίτευξή τους. Ήταν μια πολιτική κίνηση χωρίς νομική βάση.

Ο ρόλος του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ)

- Σημαντικό ρόλο στη νομιμοποίηση της ΕΟΚ να διαμορφώνει εκπαιδευτική πολιτική έπαιξε το ΔΕΚ, καθώς οι αποφάσεις του:
- Νομιμοποίησαν τη δυνατότητα ανάληψης λειτουργικών αρμοδιοτήτων στο χώρο της εκπαίδευσης από τα κοινοτικά όργανα.
- Οδήγησαν στην αναγνώριση των πανεπιστημιακών σπουδών ως σπουδών επαγγελματικού χαρακτήρα (υπόθεση Blaizot).
- Οδήγησαν στον κλασσικό ορισμό για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (υπόθεση Gravier).

Υπόθεση Gravier

- Επαγγελματική εκπαίδευση είναι κάθε μορφή εκπαίδευσης που προετοιμάζει για την απόκτηση τυπικού προσόντος για συγκεκριμένο επάγγελμα ή εργασία ή που παρέχει την ιδιαίτερη ικανότητα για την άσκηση του εν λόγω επαγγέλματος ή εργασίας, ανεξαρτήτως της ηλικίας και του επιπέδου κατάρτισης των μαθητών ή σπουδαστών ακόμα και αν το πρόγραμμα διδασκαλίας περιλαμβάνει και στοιχεία ή τμήμα γενικής εκπαιδεύσεως.

Επίδραση του Ευρωπαϊκού πλαισίου στο εθνικό επίπεδο

- Μέχρι την ψήφιση της συνθήκης του Μάαστριχ (1992), η Ε.Ο.Κ. επηρεάζει την εκπαιδευτική πολιτική των κρατών-μελών με δύο τρόπους:
- Μέσα από κείμενα πολιτικής (Λευκά και Πράσινα Βιβλία κ.ά.) που προωθούν κανονιστικά πρότυπα συμπεριφοράς, αξίες και ιδέες, διατυπώνουν στόχους προς επίτευξη, νομιμοποιώντας ορισμένες πολιτικές και πρακτικές και αποθαρρύνοντας άλλες.
- Με τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων ανταλλαγών και κινητικότητας που υλοποιούνται με τη συμμετοχή ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Leonardo, Erasmus, Commet, Force, Petra).

Η πορεία προς τη συγκρότηση μιας ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής

- Στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση, πολιτικές όπως η υιοθέτηση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (1984) της Απόφασης για την «Αναγνώριση των πτυχίων και των περιόδων σπουδών» ή η Οδηγία 89/48 για την «αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων», συνετέλεσαν στην πορεία προς τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής.

Κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές συνθήκες της δεκαετίας του '90

- Ραγδαίες τεχνολογίες εξελίξεις – Κοινωνία της Γνώσης.
 - Κατάρρευση του δίπολου Δύσης- Ανατολής – ανάδυση περιφερειακών συσπειρώσεων.
 - Νέοι παγκόσμιοι ανταγωνισμοί/παγκοσμιοποίηση
- ... αλλά και...
- Ζητήματα κοινωνικής συνοχής. Μεταναστευτικές ροές προς τη Δύση – Προβλήματα γήρανσης του ευρωπαϊκού πληθυσμού – Ανάγκη εξειδίκευσης και υψηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης.

Η περίοδος 1992-1999/2000 (α)

- Το σημαντικό χαρακτηριστικό της περιόδου αποτέλεσε η υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχ, ή της συνθήκης ευρωπαϊκής ενοποίησης.
- Η συνθήκη μετέτρεψε την ΕΟΚ σε ΕΕ.
- Πρόκειται για συνολική αλλαγή στοχοθεσίας.
- Στη στοχοθεσία της ΕΕ εντάσσεται όλος ο χώρος που αφορά την κοινωνία και τις κοινωνικές πολιτικές, συνεπώς και την εκπαίδευση. Βέβαια, πρέπει να παρατηρήσει κανείς ότι η κοινωνία δεν γίνεται αντιληπτή ως ανεξάρτητο πεδίο ενασχόλησης, αλλά ως προϋπόθεση για τη δημιουργία του ευρωπαϊκού χώρου οικονομικής ανάπτυξης.

Η περίοδος 1992-1999/2000 (β)

- Συνεπώς, τα κοινωνικά θέματα δεν έχουν μια δική τους ατζέντα, αλλά χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο μιας πολιτικής που διασφαλίζει την ομαλή οικονομική δραστηριότητα και λειτουργία.
- Για παράδειγμα, ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν έχει αξία, παρά μόνο επειδή οι παρενέργειές του (κοινωνικές διαμαρτυρίες και συγκρούσεις, προβλήματα υγείας των κοινωνικά αποκλεισμένων κτλ.) απορροφούν ποσά ή προκαλούν δυσλειτουργίες που θα μπορούσαν να βλάψουν τη βέλτιστη λειτουργία της οικονομίας και της αγοράς εργασίας.

Η περίοδος 1992-1999/2000 (γ)

- Με τα άρθρα 126 και 127 της Συνθήκης, παρέχεται η νομική βάση χάραξης ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής.
- Το ενδιαφέρον έγκειται στο ότι στο μεν πρώτο άρθρο αναφέρεται ότι η ΕΕ συνεισφέρει στην ανάπτυξη εκπαίδευσης υψηλού επιπέδου, ενώ στο δεύτερο ότι η ΕΕ εφαρμόζει πολιτικές.
- Συνεπώς, με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ η ΕΕ έχει πλέον το δικαίωμα να αναπτύσσει τις δικές της πολιτικές σε ένα πεδίο επαγγελματικής εκπαίδευσης εξαιρετικά διευρυμένο, ενώ παράλληλα μπορεί να συνεισφέρει και στον τομέα της μη επαγγελματικής εκπαίδευσης, ο οποίος πλέον έχει περιοριστεί δραστικά.

Η περίοδος 1992-1999/2000 (δ)

Ειδικότερα,

- Με το άρθρο 126, με βάση την αρχή της επικουρικότητας, τίθενται οι άξονες δράσης της Ε.Ε. στην εκπαίδευση (π.χ. κινητικότητα και ανταλλαγές, ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, εξ αποστάσεως εκπαίδευση), ενώ ενθαρρύνονται (μέσω συστάσεων/αποφάσεων) συγκεκριμένες πολιτικές, χωρίς να χρειάζεται να εναρμονίζονται οι νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών.
- Τα κράτη μπορούν να συνεχίζουν να εφαρμόζουν τις δικές τους ιδιαίτερες πολιτικές, ιδιαίτερα όσες κρίνονται επιτυχημένες και αποτελεσματικές.

Η αρχή της επικουρικότητας (ε)

Η αρχή της επικουρικότητας γενικά αφορά σε τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της κοινότητας. Η αρχή αυτή εφαρμόζεται όταν:

- Το υπό εξέταση θέμα έχει διεθνικές πτυχές που δεν μπορούν να ρυθμιστούν ικανοποιητικά με τη δράση των κρατών-μελών.
- Οι δράσεις των κρατών-μελών και η απουσία κοινοτικής δράσης έρχονται σε σύγκρουση με την ευρωπαϊκή συνθήκη ή βλάπτου τα συμφέροντα των κρατών-μελών.
- Η δράση σε κοινοτικό επίπεδο θα έχει σαφή οφέλη λόγω της κλίμακας στην οποία θα διεξαχθεί ή των αποτελεσμάτων της σε σύγκριση με τη δράση στο επίπεδο των κρατών-μελών.

Η περίοδος 1992-1999/2000 (στ)

- Με το άρθρο 127, η Ε.Ε. εφαρμόζει πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης.
- Οι στόχοι που τίθενται αφορούν στην προσαρμογή της ΕΕΚ στις αλλαγές στη βιομηχανία, στη βελτίωση της παρεχόμενης ΕΕΚ, στην ενίσχυση της κινητικότητας, στη συνεργασία ιδρυμάτων και επιχειρήσεων και στην ανταλλαγή δεδομένων και εμπειριών.
- Στην ίδια λογική, προβλέπονται συστάσεις και δράσεις χωρίς άμεση εναρμόνιση νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών-μελών.

Η περίοδος 1992-1999/2000 (ζ)

- Το σημαντικό γεγονός είναι ότι το κράτος έχει χάσει το μονοπώλιο της ανάπτυξης πολιτικών πάνω στην (επαγγελματική) εκπαίδευση.
- Παράλληλα,
 - λόγω της παγκοσμιοποίησης και
 - της ταχύτατης παλαίωσης των γνώσεων ως συνέπεια των μεγάλων τεχνολογικών αλλαγών και καινοτομιών, γίνεται σαφές ότι ένας τίτλος σπουδών (πτυχίο) δεν αρκεί για να καλύψει τις επαγγελματικές ανάγκες για όλη τη διάρκεια της ζωής.

Η περίοδος 1992-1999/2000 (η)

- Παγιώνεται η ανάγκη για τη διά βίου εκπαίδευση, που εξ αντικειμένου δεν μπορεί παρά να εντάσσεται στον χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης — συνεπώς, στον χώρο όπου η ΕΕ εφαρμόζει τις δικές της πολιτικές.
- Η δυνατότητα παρέμβασης της ΕΕ στη χάραξη εκπαιδευτικών πολιτικών διευρύνεται διαρκώς.

Προσέγγιση Παιδείας - Κατάρτισης

- Η περίπτωση κοινή δομή των δύο άρθρων και το συναφές περιεχόμενο υποδεικνύει τις τάσεις προσέγγισης της παιδείας και της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, που συνεχίζονται έως σήμερα.
- Στην ευρωπαϊκή λογική, οι δύο δραστηριότητες αντιμετωπίζονται ως παράλληλες και εξίσου συνδεδεμένες με την οικονομία και την κοινωνική διάσταση.

Η Ε.Ε. διαμορφώνει την πολιτική της προωθώντας σταδιακά:

1. Τη «δια βίου μάθηση», ως ατομική στάση ζωής.
2. Την ενοποίηση του ευρύτερου Ευρωπαϊκού χώρου.
3. Τη Στρατηγική της Λισσαβόνας (από το 2000) (βλέπε ανάλυση αυτής της στρατηγικής στην ενότητα 3).

Οι Ευρωπαϊκές πολιτικές για την απασχόληση (α)

- Το ζητούμενο είναι η ανάδειξη των εργαζομένων που θα διαθέτουν το απαραίτητο προφίλ και τα κατάλληλα προσόντα για να γίνουν εν δυνάμει μέλη της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας.
- Στο Λευκό βιβλίο για την «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση, γίνεται άμεση σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση και την οικονομική μεγέθυνση της Ε.Ε.

Οι Ευρωπαϊκές πολιτικές για την απασχόληση (β)

- Το έμπυχο δυναμικό θεωρείται ως πλεονέκτημα της Ευρώπης σε σχέση με τους ανταγωνιστές της.
- Για αυτό το λόγο, η διά βίου εκπαίδευση και κατάρτιση θεωρείται αναγκαία οικονομική και κοινωνική επένδυση.
- Στη συνέχεια, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξειδικεύει τους στόχους για την εκπαίδευση σε ένα Λευκό Βιβλίο με τίτλο «Εκπαίδευση και Κατάρτιση – Διδασκαλία και Μάθηση προς την Κοινωνία της Γνώσης».

Οι Ευρωπαϊκές πολιτικές για την απασχόληση (γ)

- Προτείνεται οι δράσεις σε κοινοτικό επίπεδο να συμπεριλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, μέτρα για την έρευνα και την ανάπτυξη νέας γνώσης, τη σύνδεση πανεπιστημίων και επιχειρήσεων, την αύξηση των επενδύσεων για την ανάπτυξη του έμψυχου δυναμικού και την ανάπτυξη και στήριξη της διά βίου εκπαίδευσης.

Τομείς Οικονομικής Προτεραιότητας

- Ως τομείς προτεραιότητας, προκρίνονται οι ακόλουθοι: Αεροναυτική βιομηχανία, Αυτοκινητοβιομηχανία, Βιοτεχνολογία, Χημική βιομηχανία, Κατασκευές-Μηχανολογία, Καλλυντική βιομηχανία, Αμυντική βιομηχανία, Ηλεκτρονική και ηλεκτρική βιομηχανία, Βιομηχανία μόδας και δημιουργίας, Βιομηχανία τροφίμων, Παροχή υπηρεσιών υγείας, Ναυτιλία, Ιατρικές συσκευές, Διάστημα, Τουρισμός, Βιομηχανία παιχνιδιών.

Οι Ευρωπαϊκές πολιτικές για την απασχόληση (δ)

- Η πολιτική των τομέων προτεραιότητας συνδυάζεται με τη λογική της «αριστείας» και κατασκευάζει «συστάδες» (clusters) αριστείας, οι οποίες ουσιαστικά δημιουργούν ζώνες έντασης εργασίας στο πλαίσιο της ΕΕ.
- Με άλλα λόγια, οι τομείς προτεραιότητας για την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας δεν είναι κατανεμημένοι με ομοιογενή τρόπο σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο, στοιχείο που τονίζει την ανάγκη της κινητικότητας.